

Ungdom, etablering og ulike velferdsregimer

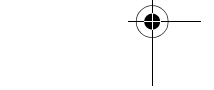
Tale Hellevik

Det er stor variasjon mellom de europeiske velferdsstatene når det gjelder fordelingen av forsørgingsansvar mellom stat, marked og familie. Artikkelen ser unge menneskers etableringsfase i sammenheng med hvilke velferdsordninger og forsørgingskilder de har å forholde seg til.

I moderne vestlige samfunn består overgangen fra barndom og avhengighet av foreldre til et selvstendig voksenliv av flere deloverganger: fullføring av utdanning/opplæring og inntreden på arbeidsmarkedet, utflytting fra foreldrehjemmet og anskaffelse av egen bolig, og stifting av egen familie. At unge mennesker lykkes med å etablere seg, er viktig for det enkelte individ, men det får også store samfunnsmessige konsekvenser dersom mange strever på terskelen til voksenlivet. Flere nyere europeiske studier peker i retning av at unge i dag møter en virkelighet hvor det har blitt vanskeligere å etablere seg (Vogel 2003).

Særlig gjelder dette situasjonen i Sør-Europa. Her blir unge mennesker boende stadig lenger i foreldrehjemmet, med åpenbare konsekvenser for familieetablering og fertilitetsrater. Til forskjell forlater unge nordmenn foreldrehjemmet ved samme alder som de har gjort siden slutten av 1950-tallet. Selv om giftermålsalder og alder ved første barnefødsel har økt i Norge de siste tretti årene, er alder for etablering i parforhold tilnærmet uendret (samboerskap har overtatt som viktigste samlivsform for tyveåringer), og fertilitetsraten har vært stabil siden begynnelsen av 1980-tallet.

Variasjon mellom stater og samfunnsgrupper i mønstre og tidspunkt for de tre overgangene kan skyldes forskjeller i kulturelle normer og skikker. Samfunn varierer for eksempel når det gjelder hva som aksepteres som en legitim grunn til å flytte hjemmefra, noe som vil påvirke ved hvilken alder de unge etablerer seg i egne husholdninger (Jones 1995; Holdsworth 2000). Variasjon mellom stater kan også være en konsekvens av sosialpolitiske forhold. Å ta en lengre utdanning, skaffe seg bolig og få barn innebærer til

dels store kostnader, og finner sted i en periode av livet der inntekten ofte er lav og ustabil, og der det er uvanlig å ha noe særlig med oppsparte midler. I perioder kan unge mennesker med andre ord ha god bruk for økonomisk assistanse. Det virker rimelig å anta at hvorvidt dette ansvaret overlates til staten, familien eller markedet, vil ha innflytelse på hvordan etableringsfasen forløper.

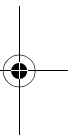
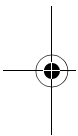
Styrkeforholdet mellom stat, familie og marked som kilder for velferd varierer betydelig mellom ulike velferdsstater, og har vært utgangspunkt for å dele statene inn i et mindre antall velferdsregimer. Artikkelen starter med å gi en introduksjon til Esping-Andersens tredelte velferdstypologi, og til diskusjonen om Sør-Europa utgjør et eget, fjerde regime. Deretter gjennomgås velferdsordningene på de mest relevante områdene for unge voksne, for å se om regimeinndelingen gjelder også her.

Etter denne oversikten over hvilke velferdsordninger unge mennesker har å forholde seg til i ulike europeiske velferdsstater, vil det i siste del av artikkelen bli sett nærmere på situasjonen i Norge. Mer spesifikt på hvordan unge nordmenn er i stand til å etablere og forsørge seg i egne husholdninger i relativt ung alder. Datamaterialet som benyttes i analysen, er en landsomfattende, representativ survey gjennomført av Norsk Gallup på vegne av NOVA i 2001 (eneste unntak er figur 1 der MMIs Norsk Monitor fra 1993 og 1995 ligger til grunn). Litt over 2000 individer ble intervjuet gjennom besøksintervju. Av disse var 400 fra 18 til 29 år, aldersgruppen som er basis for analysen.

Velferdsregimer

Fordelingen av forsørgingsansvar mellom stat, marked og familie var ett av klassifiseringskriteriene da Esping-Andersen skilte ut tre velferdsregimer i sitt klassiske arbeid *The Three Worlds of Welfare Capitalism* (1990). Fokuset var først og fremst på stat-marked-relasjonen, og mindre på familiens rolle. Velferdsstatene ble kategorisert etter i hvilken grad offentlige ordninger sørger for at innbyggerne ikke er prisgitt sine prestasjoner på markedet. Frigjøringen fra markedsmekanismene gjennom offentlige kilder til velferd kaller Esping-Andersen for dekommodifisering («de-commodification»).

Ifølge Esping-Andersen oppnås den mest framskredne form for dekommodifisering i det sosialdemokratiske regimet, som de nordiske landene representerer. Her er tjenestene langt på vei universelle, og trygdene ligger på et høyt nivå i europeisk sammenheng. Storbritannia er den europeiske staten som likner mest på den liberale modellen, hvor markedsløsninger fremmes både indirekte gjennom et beskjedent offentlig tilbud og direkte

gjennom subsidiering av private velferdsordninger. Mer rendyrkede eksempler på et slikt regime finner vi i USA, Canada og Australia. Resten av Europa klassifiserer Esping-Andersen som korporative/konservative velferdsstater. Trygdeutbetalingene er relativt sett romslige, men gis på bakgrunn av tidligere yrkesaktivitet. Resultatet blir et lagdelt system av «insidere» og «outsidere». Tilbudet av tjenester er begrenset både fra det offentliges side og i markedet. Omsorgen overlates dermed i stor grad til familiesfæren (Esping-Andersen 1998; O'Connor mfl. 1999).

Regimetypologien til Esping-Andersen ble kritisert for å ikke inkorporere betydningen av det ubetalte omsorgsarbeidet som utføres innenfor husholdet, på en tilfredsstillende måte. Kritikken hadde et åpenbart kjønnsaspekt i og med at dette arbeidet i hovedsak utføres av kvinner (Lewis 1992; Orloff 1993). Som svar på denne kritikken har Esping-Andersen senere undersøkt i hvilken grad familier absorberer sosial risiko i velferdsstatene (1999). Dekommodifiseringsdimensjonen ble supplert med et annet klassifiseringsprinsipp: familisme («familialism»), eller defamilisering («de-familialization»). I et familistisk system har husholdene hovedansvaret for å ta seg av medlemmenes forsøringsbehov, mens et defamilisert system er innrettet slik at husholdet avlastes for velferdsansvaret gjennom statlig eller privat forsørging, og individers avhengighet av familien reduseres. En defamilisert stat kjennetegnes av at det offentlige tar et direkte omsorgsansvar, trygder utbetales på individuell basis uavhengig av andre familiemedlemmers ressurser, og voksne familiemedlemmer har, med unntak av ektefeller, ingen juridisk forpliktelse til å hjelpe hverandre.

Esping-Andersen konkluderte med at familismedimensjonen ikke endret hans opprinnelige tredelte velferdstypologi. Nærmere bestemt fant han at de søreuropeiske statene ikke utgjorde et eget, utpreget familistisk, regime. De nordiske statene virket ifølge Esping-Andersen entydig defamiliserende, for resten av Europa var resultatene sprikende. Andre velferdsregimeforskere har derimot valgt å skille ut Sør-Europa (se for eksempel Vogel 2003 og Sgritta 2003). Flere variabler som kan sees som indikatorer på familisme, utviser et mønster der Norden og middelhavslandene befinner seg på hvert sitt ytterpunkt av skalaen, og med resten av de europeiske velferdsstatene i en mellomposisjon. Dette er tilfellet for direkte mål på familieforsørging, som andelen eldre som bor sammen med voksne barn, og andelen unge arbeidsledige som bor hos sine foreldre. Norden har de klart laveste andelen for begge målene, og i den andre enden av skalaen skiller de søreuropeiske statene seg tilsvarende ut (Esping-Andersen 1999, tabell 4.3). Et liknende mønster gjelder for legale forpliktelser mellom familiemedlemmer, kulturelt bestemte familieforpliktelser og normer om autonomi.

I de nordiske landene finnes det i dag ingen juridiske forpliktelser mellom voksne familiemedlemmer, bortsett fra ektefeller. Det samme gjelder Storbritannia og Nederland. De andre europeiske statene har fremdeles juridisk definerte familieforpliktelser. Mens det i de mellomeuropeiske statene kun dreier seg om et forsørgingsansvar for voksne barn overfor gamle foreldre, har man i Sør-Europa også ansvar for medlemmer av den utvidede familien (Millar og Warman 1996). I tillegg er ulike kulturelle normer avgjørende for hvordan disse forpliktelsene oppfattes og utføres. Millar og Warman gjør et poeng av hvordan Hellas, Tyskland og Østerrike – som alle har plassert et juridisk ansvar for gamle foreldres omsorg hos voksne barn – sjelden trenger å håndheve dette prinsippet, men av høyst ulike grunner. I Hellas, som har et tradisjonelt familiemønster målt i skilsmissetall og antall barnefødsler utenfor ekteskap, er det en sterk kulturell forventning om at barna vil ta seg av sine gamle foreldre. Voksne barn som ikke påtar seg denne forpliktelsen, bringer skam over familien. Til forskjell er det den gamle som kan føle skam ved å motta økonomisk bistand fra familien i de to andre statene. Her hender det at gamle mennesker avstår fra å gjøre krav på offentlig assistanse dersom dette kan komme til å involvere barna. Med andre ord, «the notion of depending upon children is as rejected in these countries as it is felt to be natural in Greece» (Millar og Warman 1996:36).

Normer om autonomi er spesielt relevant for å forstå unge menneskers bosituasjon. Ulike forventninger til selvstendighet leder til tre modeller for samboing mellom generasjonene. Sør-Europa, sammen med Irland, defineres av Gallie og Paugam (2000) som å ha en utstrakt avhengighetsmodell når det gjelder samboing mellom familiemedlemmer («extended dependence model of family residence»). I disse landene er det vanlig å finne flere generasjoner i ett hushold. Modellen kjennetegnes av gjensidige utvekslinger og klare forpliktelser. Husholdsmedlemmene oppnår en viss beskyttelse, men også redusert autonomi. Det andre ytterpunktet finner Gallie og Paugam i Norden, Storbritannia, Nederland og Tyskland, hvor generasjonene forventes å bo hver for seg. I denne modellen med sterk autonomi («advanced autonomy») blir uavhengige boforhold ansett som nødvendig for at unge mennesker skal utvikle seg til selvstendige voksne individer. Situasjonen i Frankrike og Belgia kan beskrives som en modell med betinget autonomi («relative autonomy») mellom generasjonene. Samboing tolereres under vanskelige omstendigheter, men blir sett på som en uønsket tilstand. Voksne barn som bor hos sine foreldre, forventes aktivt å søke andre løsninger.

Velferdsordninger for unge voksne

For unge voksne vil særlig velferdsordninger knyttet til utdanning, arbeidsledighet, barneomsorg og bolig være av betydning. En del offentlige ordninger, slik som studielån/stipend, sosialboliger for unge og støtte til barneomsorg, er direkte rettet mot å lette etableringsovergangene. Også utformingen av mer generelle ordninger som arbeidsledighetstrygd og sosialstøtte er viktig i etableringsfasen, ikke minst for muligheten til å klare seg økonomisk i egen husholdning.

Utdanning

Utdanningsnivået er blitt betydelig hevet over hele Vest-Europa i etterkrigstiden. I dag finner vi det høyeste utdanningsnivået i Nord-Europa, og det laveste i Sør-Europa og Irland (Eurostats nettsider, Iacovou og Berthoud 2001). Samtidig har middelhavslandene hatt den kraftigste veksten de siste tiårene. Alle de europeiske velferdsstatene har med andre ord måttet omstille utdanningstilbudet fra ordninger som var basert på en eliteutdanning, til dagens masseutdanning.

En oversikt over studiefinansieringen i Europa viser at det er valgt svært ulike løsninger. Statene skiller seg ut langs to dimensjoner: i hvilken grad de fremmer økonomisk uavhengighet fra foreldrene, og om hoveddelen av kostnaden for utdanningen legges til staten eller til studentene (NOU 1999:33). I de nordiske landene finner vi liten foreldreavhengighet og stor offentlig innsats. Berettigelse til studielån er personlig og gis uavhengig av foreldrenes inntekter. Den offentlige støtten omfatter derfor en vesentlig andel av studentene. Videre er utbetalingene høye i europeisk sammenheng, og stipendandelen relativt stor. I den andre enden av skalaen finner vi de søreuropeiske landene, hvor det å finansiere utdanning anses som familienes hovedansvar. Her er behovsprøvingen mot foreldrenes økonomi sterk, og få mottar støtte. Det som i første rekke tilbys, er stipender, eventuelt stipend og lån av begrenset omfang.

Resten av landene har ulike mellomløsninger. I Storbritannia, Sveits og Nederland er utdanningsstøtten ment å skulle gjøre det mulig for studentene å bo hjemmefra. Samtidig forutsettes det en viss avhengighet av foreldrene, fordi deres inntekter tas med i beregningen for størrelsen på utbetalingene. Den offentlige støtten omfatter mange. Låneelementet er framtrødende, gjerne begrunnet med at avkastningen av høyere utdanning fortrinnsvis kommer studenten selv til gode. Det er derfor rimelig at individene bærer størstedelen av kostnadene. Resten av de mellomeuropeiske statene samt

Irland har på samme måte som Sør-Europa sterk behovsprøving. Ofte tilbys bare stipender. Studentene støttes imidlertid dels gjennom billige velferdstilbud, dels ved familietelser og skattelettelser (NOU 1999:33).

Arbeidsledighet

Gallie og Paugam (2000) deler Europas velferdsstater inn i fire velferdsregimer for arbeidsledighet ut fra hvor stor andel av de arbeidsledige som mottar trygd, nivå og varighet på utbetalingene som mottas, og omfanget av offentlige utgifter til arbeidsaktiviseringstiltak. Dårligst beskyttelse gis det i de søreuropeiske statene. Dekningsgraden er meget lav, utbetalingene små, og aktiviseringstiltakene relativt ubetydelige. Det offentlige tilbyr mindre enn det som er nødvendig for å sikre de arbeidslediges eksistens (forfatterne kaller regimet «sub-protective»). Storbritannia og Irland defineres som å ha et liberalt regime, med noe bedre beskyttelse for de arbeidsledige. Men dekningsgraden er ufullstendig, og utbetalingene lave. Det er en sterk vektlegging av at markedsløvene ikke må undergraves, og at de arbeidsledige må oppmuntres/tvinges til å ta ansvar for seg selv. I Mellom-Europa finner vi en arbeidssentrert modell. Dette systemet gir langt bedre kompensasjon for tapt inntekt, men favoriserer de som er etablert på arbeidsmarkedet. Krav om tidligere arbeidserfaring gjør at dekningen heller ikke her er fullstendig. Til slutt har vi en universell modell i Norden, med omfattende dekning og en høy grad av finansiell kompensasjon. De nordiske statene har også de mest ambisiøse aktiviseringsprogrammene.

Et regime som i første rekke sørger for de som er etablert på arbeidsmarkedet, vil nødvendigvis være ufordelaktig for personer med kort eller sporadisk arbeidserfaring – noe som oftere vil være situasjonen for unge mennesker enn for eldre aldersgrupper. Selv i stater med en universell modell kan tidligere arbeidserfaring og inntekt være utslagsgivende for arbeidsledighetstrygden – både for rettigheter og størrelsen på utbetalingene (Hammer og Julkunen 2003). For eksempel fører dette til at nyutdannede studenter i Norge har problemer med å få trygd.

Tilgang på trygd kan også kobles direkte til alder. I Storbritannia har flere lovendringer hevet alderen der fulle sosiale rettigheter oppnås. Ifølge de nye reglene har unge ikke krav på inntektsstøtte før de fyller 18 år (tidligere 16 år), selv om de har flyttet ut av foreldrehjemmet, og de får ikke full utbetaling før de fyller 25 (tidligere 18) (Furlong og Cartmel 1997). Lovendringene ser ut til å reflektere en oppfatning om at familien bør ha det økonomiske ansvaret for barna til de er i stand til å ta vare på seg selv, klart i tråd med en familistisk modell (Finch 1989; Furlong og Cartmel 1997).

Andelen unge arbeidsledige som bor sammen med sine foreldre, gjenspeiler velferdsregimene for arbeidsledighet – andelene er lavest i Norden, noe høyere i Mellom-Europa (inkludert Storbritannia), og meget høye i Sør-Europa (Vogel 2003; Hammer og Julkunen 2003). Funnene gir en indikasjon på hvilken betydning arbeidsledighetsordninger har når det gjelder å muliggjøre uavhengige boforhold.

Barneomsorg

Velferdsstater kan gi støtte i forbindelse med fødsler og til barnepass på en rekke måter – gjennom kontantutbetalinger, betalt og ubetalt permisjon, skattefordeler, offentlig barnepass og andre sosiale ytelser for barn. Sosialpolitikken på dette området har naturlig nok en klar kjønnsdimensjon. Utformingen på de offentlige ordningene vil underbygge bestemte kjønnsroller – ettersom de oppmuntrer eller legger hindringer for småbarnsmødres yrkesaktivitet (Daly 2000).

Daly (2000) finner tre hovedmodeller for offentlig støtte til barneomsorg blant de europeiske velferdsstatene. I Norden er det etablert et system som gir store valgmuligheter, med både omfattende stønads- og permisjonsordninger og et utbredt barnetilsynstilbud i offentlig regi. Mellom-Europa har en modell som fremmer barnepass av mor – gjennom romslige permisjoner og et offentlig barnetilsyn som hovedsakelig tilbyr halvdagsplasser. Men Daly poengterer at det er klare forskjeller mellom disse landene, der ordningene i Frankrike likner mest på de nordiske. I Sør-Europa samt Storbritannia og Irland er betalt permisjon uvanlig, og offentlig barnepass nærmest ikke-eksisterende. Omsorg privatiseres gjennom manglende alternativer – med ulikt resultat. I de liberale statene sørger store lønnsforskjeller og lave sosiale kostnader for at det tilbys lavkostnadsalternativer i markedet. Motsatt gjør mindre lønnsforskjeller og høye sosiale kostnader at det i Sør-Europa produseres et markedstilbud som blir for dyrt for mange, og barneomsorgen faller dermed først og fremst på familien.

Offentlige ordningers innvirkning på fødselsrater er vanskelig å bestemme, det samme gjelder årsakssammenhenger mellom sosialpolitikk og yrkesmønstre (Ellingsæter 2000; Daly 2000). Nyere funn viser imidlertid at den tradisjonelt negative korrelasjonen mellom kvinners yrkesaktivitet og fertilitet har snudd og blitt positiv (Esping-Andersen 2002). Med andre ord ser det ut til at velferdsordninger som gir kvinner mulighet til å kombinere betalt arbeid med det å være mor, er det som best fremmer fruktbarheten. Dette kan være et resultat av preferansestrukturer – der moderne kvinner er mer tilbøyelige til

å prioritere karrieren –, men også av økonomiske overveielser – å føde barn kan bli meget kostbart dersom mor må være hjemme uten noen form for kompensasjon. Esping-Andersen har erklært at vi trenger å forstå mekanismen som ligger bak «in order to develop a family and gender policy, which corresponds to the twenty-first century» (2002:65). Uansett om beslutningen om å få barn påvirkes mest av økonomiske hensyn eller av preferanser i forhold til yrkesaktivitet og barneomsorg, vil utformingen av velferdsordningene ha betydning. Bidrag fra staten kan dessuten representere en buffer mot fattigdom for husholdninger som strever økonomisk, noe som kan være situasjonen for unge par med barn, og enslige foreldre.

Bolig

Da Esping-Andersen klassifiserte velferdsstatene i regimer, vurderte han ikke statenes boligpolitikk, og boligforsørgelse er heller ikke senere blitt systematisk integrert i velferdsregimetylogien (Matznetter 2001). Bolig utelukkes ofte fra ellers omfattende oversikter over velferdsstatenes ulike aspekter. Forklaringen ligger mye i boligspørsmålets spesielle natur. Bolig er eiendom, og retten til privat eiendom utgjør en vesentlig del av de vestlige velferdsstatenes kapitalistiske økonomi. Dermed legges det begrensninger for den rollen staten kan spille på området (Harloe 1995). Selv om anstendige boforhold må anses å være avgjørende for individers ve og vel, og derfor innenfor ansvarsområdet til stater som ønsker å trygge velferden til sine innbyggere, har det aldri eksistert noen «rett» til husly (Marshall 1970). Torgersen kaller boligspørsmålet for «the wobbly pillar under the welfare state»: «I believe that housing always will occupy a special and awkward position in welfare thinking due to the special nature of the commodity in question.» (Torgersen 1987:116)

Velferdsstater har likevel tatt enkelte skritt for å sikre alternativer til rene markedsløsninger i boligsektoren. Boliger kan tilbys i en offentlig utleiesektor. I tillegg intervensjoner stater på ulike måter i det private boligmarkedet, både eiemarkedet – gjennom subsidieringer, skattelettelser, tilskudd/bevilgninger og så videre – og leiemarkedet – gjennom kontroll og regulering av husleier, leieforhold og boligstandarder (Murie 1994). Det brede spekteret av faktorer som spiller inn i boligpolitikken, kan også være en del av forklaringen på at velferdsstater ikke har blitt klassifisert i noen få boligregimer. Ifølge Annaniassen (2001) har selv de ellers svært like nordiske statene så forskjellige ordninger at det virker meningsløst å snakke om ett enkelt nordisk regime for boligpolitikk.

Tilgang på passende boliger til overkommelige priser er viktig for unge menneskers mulighet til å etablere seg i egne husholdninger. Dette kan oppnås gjennom markedet, dersom det er en rimelig balanse mellom tilbud og etterspørsel. Hvis markedsmekanismene derimot produserer boligpriser som ekskluderer grupper med svak økonomi, kan staten velge å gripe inn på ulike vis. En direkte og effektiv måte er gjennom sosiale utleieboliger. Når det gjelder utbredelsen av slike boliger til de unge, skriver Jones følgende: «The extent to which many countries provide housing for young people appears to relate closely to the level of social approval given to reasons for leaving home, and this seems to depend on the positioning of the boundary of responsibility between the family and the state within each country.» (1995:28) I alle de søreuropeiske statene, der familien har den mest prominente rollen i velferdsmixen, og der det å flytte hjemmefra anses som en del av familieetableringsprosessen, er forekomsten av sosiale boligtilbud enten fraværende eller meget begrenset (Edgar mfl. 2002, tabell 1.1). Det samme er imidlertid tilfellet for to nordiske stater – Finland og Norge – og to mel-lomeuropeiske stater – Belgia og Luxemburg –, en illustrasjon av den mang-lende overensstemmelsen mellom Esping-Andersens velferdsregimer og boligpolitikk.

Det siste tiåret har nesten alle de europeiske velferdsstatene redusert offentlige inngrep i boligsektoren – med innskrenkninger i statlige regule-ringer og håndhevelse, og overganger til markedsløsninger (Edgar mfl. 2002). Samtidig har de relative boutgiftene økt for private husholdninger – spesielt for de med lavest inntekt –, noe som har resultert i et større behov for støtte til bolig. En økende andel av de europeiske statenes boligutgifter går etter hvert til bostøtte. Igjen finner vi at utformingen av bostøttepro-grammene ikke utviser noe systematisk mønster, men et bredt spekter av individuelle løsninger, slik det ble avdekket i en tidligere komparativ studie (Kemp 1990).

Komparativ boligforskning har ifølge Matznetter (2000) fokusert hoved-sakelig på stat–marked-forholdet, mens familiens rolle i boligtildeling har vært mindre studert. Dette betyr ikke at familien har liten betydning på området. «It is mainly in relation with family wealth and self-help that hou-sing research has become aware of the strong ties that exist between family networks and housing provision, not only in the rudimentary welfare systems of Southern Europe, but deep into more developed welfare states» (Matznetter 2000:10). Matznetter etterspør flere undersøkelser av koblin-gen mellom familiestrukturer og boligsektoren.

Oppsummering

Velferdsregimer kan betraktes som idealtyper. En slik forståelse åpner opp for at virkelighetens velferdsstater vil inneholde en blanding av elementer fra flere regimer, og at blandingen vil variere mellom ulike velferdsområder og over tid (modifiseringen gjøres for eksempel av Gallie og Paugam (2000)).¹ Dette medfører at velferdsordninger på et samfunnsområde ikke nødvendigvis kan forutsis på bakgrunn av ordningene som foreligger på andre områder. Gjennomgangen av velferdsordningene på de fire mest relevante feltene for unge mennesker i etableringsfasen – utdanning, arbeidsledighet, barneomsorg og bolig – viser imidlertid at for de tre første faller de europeiske statene stort sett i grupper som tilsvarende den generelle regimeinndelingen. Når det gjelder støtte til bolig, utkrystalliserer det seg derimot ingen klare velferdsregimer, men et bredt spekter av individuelle løsninger. Forklaringen på dette mønsteret ser ut til å være de spesielle aspektene ved bolig som eiendom, som begrenser muligheten for statlig intervensjon.

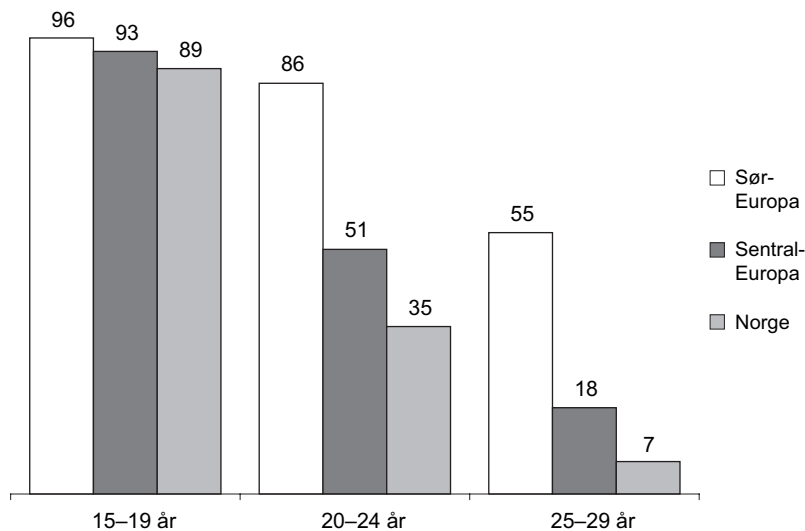
I samsvar med Esping-Andersens definisjon av det sosialdemokratiske regimet tilbyr den norske staten omfattende velferdsordninger for unge voksne. Men bidraget varierer atskillig mellom de relevante velferdsområdene. Det gis utstrakt støtte til utdanning – gjennom offentlige utdanningsinstitusjoner uten høye studieavgifter, og universelle låne- og stipendordninger. I tillegg gis det mye støtte til barneomsorg – i form av permisjonsordninger, kontantutbetalinger, skattefradrag og barnehageplasser. I forhold til boligetablering er det offentliges tilbud hovedsakelig begrenset til selektive, behovstestede ordninger for personer/husstander med dårlig økonomi. Disse omfatter startlån (tidligere etableringslån) til boligkjøp og subsidiering av generelt boligkonsum gjennom bostøtte. Ved arbeidsledighet kan de unge oppleve at de ikke kvalifiserer til trygd på grunn av begrenset fartstid på arbeidsmarkedet, men er da berettiget til å få sosialhjelp.

Etablering i egen husholdning i Norge

I stater der livslang samboing mellom generasjonene sjelden forekommer, blir det å flytte i egen husholdning en sentral begivenhet i et menneskes liv, og kanskje for mange den viktigste markøren på voksenstatus. Det er utvilsomt en nedre aldersgrense for når det er ideelt for et ungt menneske å forlate foreldrehjemmet. En sen utflytting innebærer på den andre siden en utsettelse av starten på voksenlivet, ikke minst familieetablering. I siste del av artikkelen vil det bli sett nærmere på hvordan unge nordmenn klarer å forsørge sin tidlige etablering i egne husholdninger.

Størstedelen av norsk ungdom forlater foreldrehjemmet i begynnelsen av tyveårene. Mens 90 prosent av 18-åringene fremdeles bor sammen med foreldrene, er det kun en liten minoritet tilbake etter fylte 25. Som vi kan se i figur 1, er dette en tidlig utflytting i europeisk sammenheng. Utflyttingsalderen blir høyere jo lenger sørover i Europa vi kommer. I middelhavslandene fortsetter unge å bo sammen med foreldrene langt oppover i tyveårene, en god del blir i foreldrehjemmet til etter at de passerer tretti. Variasjonen i omfanget av samboing mellom unge voksne og deres foreldre i Sør-Europa sammenliknet med resten av Kontinental-Europa er iøynefallende nok til å frambringe følgende erklæring: «In a time of increasing convergence among the EU member countries, it is hard to find differences in social indicators as important as the one just described and, what is more significant, with a clear tendency as to their widening.» (Cordón 1997:582)

Figur 1. Prosent unge voksne som bodde sammen med sine foreldre på midten av 1990-tallet, etter alder og region¹

¹ Resultatene for Sentral- og Sør-Europa er hentet fra en analyse av EUROSTAT Labour Force Survey (1994), gjennomført av Cordón (1997). Statene som inkluderes for de to regionene, er henholdsvis Tyskland, Frankrike og Storbritannia for Sentral-Europa, og Italia, Spania og Hellas for Sør-Europa. Resultatene for Norge er beregnet på basis av Norsk Monitor fra 1993 og 1995.

Ikke overraskende finner vi en sammenheng mellom de unges yrkesstatus og deres bosituasjon. Mens en tredjedel av nordmenn i alderen 18 til 29 år som er under utdanning, bor sammen med foreldrene, er det samme tilfellet

for litt under en femtedel av de som mottar trygd eller sosialhjelp, og for bare en tiendedel av de som er yrkesaktive (tabell 1) – selv om en del av effekten av yrkesstatus sannsynligvis kan tilskrives ulik alderssammensetning for de tre gruppene. Den relativt høye andelen trygdede som bor i egne husholdninger, ligger klart over det en finner i andre europeiske velferdsstater. Det samme er tilfellet for studenter – det er for eksempel høyst uvanlig for unge søreuropeere å flytte hjemmefra mens de holder på å ta utdanning (Holdsworth 2000).

Tabell 1. Prosent unge voksne (18–29 år) som bor sammen med sine foreldre, etter yrkesstatus¹

	Student	Trygdet	Yrkesaktiv ²
Bor med foreldrene	33	18	11
N	118	38	228

¹ De unge er registrert som hjemmeboende hos foreldrene når de oppgir sønn eller datter på spørsmål om stilling i husstanden.

² Inkluderer både deltids- og heltidsarbeid. Individuer som er registrert med deltidsarbeid, men som samtidig oppgir å være student eller motta trygd, er imidlertid kun med i basen for disse to siste kategoriene.

Et kompliserende element når man skal kartlegge unge menneskers utflyttingsalder, er at prosessen gjerne finner sted i flere etapper, der de unge i perioder returnerer til barndomshjemmet. I en norsk survey fra 1992 svarte nesten halvparten av intervjuobjektene at de hadde bodd hjemmefra før siste og endelige utflytting fant sted (Texmon 1996). Vi vet med andre ord ikke om 18–29-åringene som bor atskilt fra foreldrene i 2001, faktisk har forlatt foreldrehjemmet for godt. Det som er sikkert, er at de på undersøkelsestidspunktet var i stand til å klare seg i en egen husholdning.

Hva er kildene til livsopphold for unge nordmenn som har flyttet fra foreldrene? I de resterende analysene vil basisen være unge voksne i egne husholdninger. Dette omfatter 324 personer. Hvis vi ser på hele gruppen, har over tre fjerdedeler inntektsgivende arbeid som kilde til livsopphold, enten alene eller i kombinasjon med andre inntektskilder (tabell 2). De to formene for offentlig forsørging – studielån/stipend og trygd/sosialhjelp – mottas av henholdsvis 22 og 10 prosent. Få unge mennesker anser seg for å være forsørget av partner eller familie.

Tabell 2. *Inntektskilder etter yrkesstatus (prosent – ikke gjensidig utelukkende kategorier)*

	Lønnsinntekt	Studielån/ stipend	Trygd/ sosialhjelp	Forsørget av partner/ familie	Formue
Alle (N 324)	77	22	10	7	2
Student (N 79)	52	78	0	11	6
Trygdet (N 31)	19	16	100	3	0

Blant de som tar utdanning, har nærmere fire femtedeler studielån/stipend. Vi ser at det også er vanlig å arbeide ved siden av studiene. Ettersom gruppen av trygdede er bestemt ut fra inntektskilde, blir nødvendigvis andelen som mottar offentlig støtte, her 100 prosent. I tillegg har 16 prosent i gruppen studielån, og 19 prosent lønnsinntekt. Dette siste kan bety at personene har fått redusert arbeidstid og mottar delvis kompensasjon, eller eventuelt at lønnsinntekten er så lav at de av den grunn mottar sosialhjelp.

De unge ser stort sett ut til å klare seg bra økonomisk. Når de bes om å vurdere husholdningens økonomiske situasjon, svarer en stor majoritet at denne enten er ganske bra («de greier seg akkurat») eller meget bra («de kan spare penger»). Bare 15 prosent har problemer med å få inntektene til å strekke til (tabell 3, siste kolonne). Unge som mottar trygd eller sosialhjelp, har oftere økonomiske problemer enn de som er yrkesaktive, og også oftere enn studenter. Et annet forhold som tydeligvis har mye å si for husholdningens økonomi, er om man er enslig eller bor sammen med en partner. Fordelen ved å være to om å dele på utgiftene trer klart fram i tabell 4.

Tabell 3. *Egenvurdering av husholdningens økonomiske situasjon, etter yrkesstatus (prosent)*

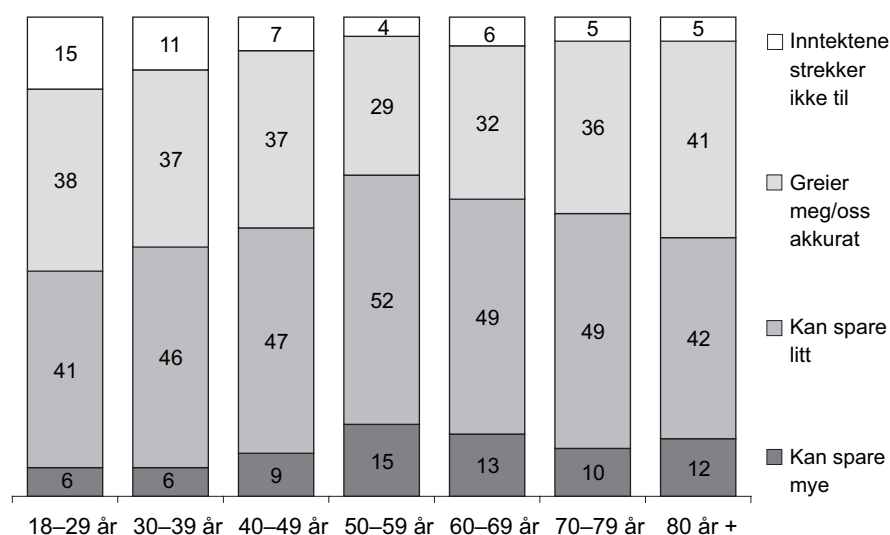
	Student	Trygdet	Yrkesaktiv	Alle
Inntektene strekker ikke til	23	39	9	15
Greier meg/oss akkurat	52	42	31	38
Kan spare penger	25	19	60	47
Totalt	100	100	100	100
N	79	31	203	324

Tabell 4. Egenvurdering av husholdningens økonomiske situasjon, etter sivilstand (prosent)

	Enslig	Samboende	Gift
Inntektene strekker ikke til	26	6	4
Greier meg/oss akkurat	38	39	36
Kan spare penger	35	55	61
Totalt	99	100	101
N	144	124	56

I andre deler av Europa viser studier at unge mennesker har fått vesentlig dårligere levestandard sammenliknet med eldre aldersgrupper (Cordón 1997; Vogel 2003). Dette ser ikke ut til å være tilfellet i tilsvarende grad i Norge. Selv om det utvilsomt er blant de yngste husholdningene vi finner den høyeste andelen med en problematisk økonomi (figur 2), er forskjellene mellom aldersgruppene alt i alt relativt beskjedne. Videre er de økonomiske vanskelighetene i hovedsak knyttet til spesielle omstendigheter i etableringsfasen som for majoriteten er forbigående, i første rekke det å være student, men også å være uten en partner. Hvis vi utelater studenter og enslige fra analysen, synker andelen unge husholdninger som strever, ned på nivået til de eldre aldersgruppene.

Figur 2. Egenvurdering av husholdningens økonomiske situasjon, etter alder (prosent)

Fortrengning av familien?

Velferdsstater med et betydelig forsørgingsansvar har påtatt seg oppgaver som tidligere lå hos familien, et faktum som har gitt opphav til den såkalte erstatningshypotesen. «With respect to exchanges between generations, the crowding out hypothesis assumes that a more generous welfare system weakens family solidarity: the supply of public pensions and services for elderly people would crowd out family solidarity, because children do not need to help their parents when the state provides adequate income and services.» (Künemund og Rein 1999:95) I sin analyse av fordelingen mellom stat, marked og familie i velferdsproduksjonen konkluderte Esping-Andersen med at markedet ikke automatisk kom inn og erstattet passivitet verken fra statens eller familiens side. Derimot mente han å finne et substitueringsforhold mellom velferdsstaten og familien: «the more welfare state, the less familialism» (1999:67).

Erstatningshypotesen har imidlertid fått liten empirisk støtte. I stedet peker mange studier i retning av at offentlige velferdstjenester supplerer, ikke erstatter, uformell privat omsorg (undersøkelsene har først og fremst sett på omsorg for eldre – se for eksempel Daatland 1990; Chappell og Blandford 1991). Noen mener til og med å finne tendenser til en motsatt effekt, altså at familieoverføringer øker når offentlige ordninger utvides. En mulig forklaring på en slik effekt er at offentlig støtte sørger for økt levestandard, og at individene dermed kan gi mer tilbake til sine slektninger (Künemund og Rein 1999). Det er også viktig å skille mellom atferd og normer. En omfattende velferdsstat kan tenkes å redusere hjelpeutvekslingene som faktisk finner sted mellom familiemedlemmer. Dette innebærer ikke nødvendigvis at individers ansvarfølelse for familien blir borte, eller at den ikke vil kunne aktiviseres når situasjonen krever det (Hellevik og Langsether 2001).

Tabell 5 viser hvor vanlig det er blant unge nordmenn å ha mottatt økonomisk støtte fra foreldrene – i forbindelse med boliganskaffelse og utdanning, og i økonomisk vanskelige situasjoner. I 2001 var 20 prosent av personer i første halvdel av tyveårene blitt boligeiere, mens over halvparten var boligeiere i siste halvdel av tyveårene (Gulbrandsen 2002). Ut fra resultatene i tabell 5 kan vi slutte oss til at majoriteten av disse boligkjøpene ble gjennomført uten bidrag fra foreldrene. Bare 15 prosent i aldersgruppen 18–29 år hadde mottatt økonomisk støtte fra foreldrene til dette formålet (inkludert rentefritt eller billig lån) etter at de hadde fylt 18 år – 9 prosent noe støtte og 6 prosent ganske mye støtte.

Tabell 5. Prosent som har mottatt økonomisk støtte fra foreldre til ulike formål etter fylte 18

	Har fått støtte i forbindelse med boliganskaffelse	Har fått støtte i forbindelse med utdanning	Har fått støtte i økonomisk vanskelige situasjoner
Ganske mye støtte	6	19	15
Noe støtte	9	36	40
Lite eller ingen støtte	85	44	44
Totalt	100	99	99
N	324	324	324

Foreldrene gir oftere hjelp til barnas utdanning. Mer enn halvparten av de unge hadde mottatt utdanningsstøtte, og en femtedel vurderte denne hjelpen som omfattende.² Støtte i forbindelse med økonomiske vanskeligheter var like utbredt. Et slikt mønster kan sies å gå imot erstatningshypotesen. Foreldre bidrar til barnas utdanning ganske ofte, til tross for at den offentlige støtten er betydelig. Assistanse til boligkjøp, der det er mindre hjelp å få fra staten, forekommer derimot relativt sjelden.

Andelen unge som mottar økonomiske overføringer fra foreldrene i løpet av et år, er anseelig. Den sterke sammenhengen med alder (tabell 6) kan tolkes slik at foreldrene hjelper barna i størst grad den første tiden etter at de har flyttet hjemmefra, for kanskje på denne måten å lette overgangen ut av barndomshjemmet. Betydningen av sivilstand (tabell 7) styrker inntrykket av at assistanse i første rekke gis i en periode av «forlenget barndom», før de unge etablerer seg i parforhold – men hvor samboerskap innehar enn form for mellomposisjon. Til slutt ser vi at dersom de unge strever økonomisk, får de oftere støtte enn når de har en mer solid økonomisk situasjon (tabell 8). Selv når de bor i separate husholdninger, føler foreldrene et ansvar for sine voksne barns velferd.

Tabell 6. Prosent som har mottatt økonomisk støtte fra foreldrene siste 12 måneder, etter alder

	18–21 år	22–25 år	26–29 år
Har mottatt støtte	59	41	29
N	58	101	156

Tabell 7. Prosent som har mottatt økonomisk støtte fra foreldrene siste 12 måneder, etter sivilstand

	Enslig	Samboende	Gift
Har mottatt støtte	46	37	20
N	141	120	54

Tabell 8. Prosent som har mottatt økonomisk støtte fra foreldrene siste 12 måneder, etter husholdningens økonomiske situasjon

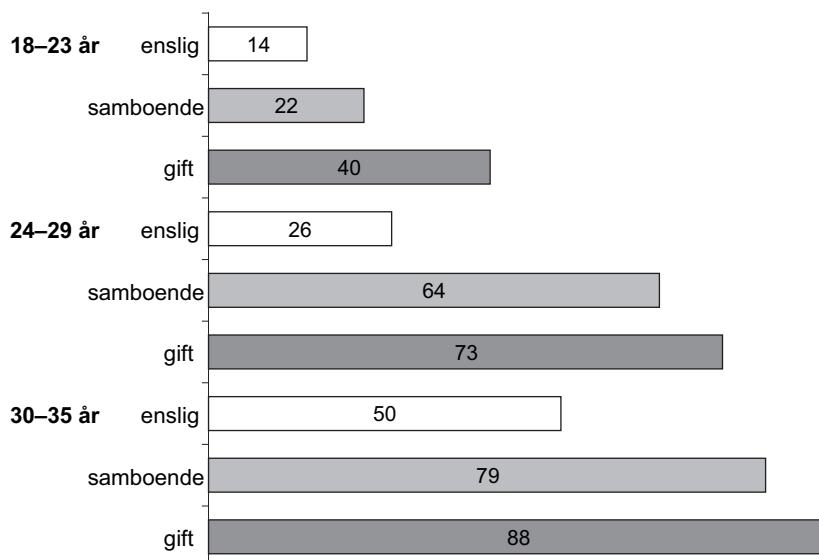
	Inntektene strekker ikke til	Greier meg/oss akkurat	Kan spare penger
Har mottatt støtte	65	40	29
N	46	118	150

Alder, sivilstand og økonomisk situasjon korrelerer imidlertid sterkt med hverandre. Det er nødvendig å foreta en multivariat analyse for å kunne bestemme de tre variabelenes netto effekter. I en regresjonsanalyse viser det seg at alder beholder en signifikant effekt også etter kontroll for de to andre variablene (ikke vist i tabell). Derimot har sivilstand ikke lenger noen signifikant innflytelse på det å motta hjelp fra foreldrene. Videre blir det klart at det er når de unge virkelig strever økonomisk, at foreldrene fortrinnsvis hjelper til - det er ingen signifikant forskjell i støtten som mottas av unge som har en grei økonomi, og de som har en meget god økonomi.

Sammenslåing av ressurser gjennom samboerskap

I Norge har vi en relativt liten utleiesektor – nærmere 80 prosent av husholdningene bor i en eid bolig. Incentivet til å kjøpe bolig er med andre ord sterk, selv blant tyveåringer. Det ser ut til at boligeierskap hovedsakelig oppnås ved å være to personer til å dele på utgiftene. Vi kommer dermed til en siste ingrediens i den norske oppskriften som sørger for tidlig uavhengighet: den kulturelle aksepten av samboerforhold som en legitim måte å bo sammen på. I Norge og resten av Norden har veksten i samboerskap langt på vei kompensert for tilbakegangen som har funnet sted i forhold til giftermål blant de yngste. Til forskjell er samboerforhold fremdeles svært uvanlig i Sør-Europa, selv om også disse statene har opplevd økende alder for ekte-skapsinngåelse (NOU 1999:25; Vogel 2003).

Figur 3. Prosent som eier egen bolig, etter alder og sivilstand

Blant norske 18–29-åring er samboing i dag den samlivsformen som flest foretrekker. Hvis vi ser på sivilstand for unge voksne som bor i egne husholdninger, er litt under 20 prosent gift, mens nesten 40 prosent er samboende (tabell 4, nederste linje). I tabell 4 var forskjellen i økonomisk situasjon mellom de to typene parforhold minimal, og samboerskap viser seg i like stor grad å være en basis for å kjøpe bolig som ekteskap (figur 3).

Utbredelsen av samboerskap blir ofte regnet som en bekymringsfull utvikling på grunn av denne samlivsformens mer ustabile karakter. På den annen side ser det ut til at samboerforhold hjelper de unge med å etablere seg i egne husholdninger og komme i gang med voksenlivet. At den er mindre forpliktende, gjør samlivsformen attraktiv for unge mennesker, samtidig som den på et tidlig tidspunkt skaper økonomisk grunnlag for boligkjøp.

Sluttkommentar

I sin analyse av nasjonale variasjoner når det gjelder økonomisk marginalisering og sosial nød blant unge arbeidsledige, understreker Hammer og Julkunen (2003) behovet for komparativ kunnskap om de offentlige ordningene vi finner i Europa i dag, og betydningen av ulike velferdsmodeller. I denne artikkelen har det blitt gitt en oversikt over eksisterende forsørgings-

ordninger for unge mennesker – og mulige konsekvenser av ulike velferds- mikser for etableringsfasens forløp – på et relativt generelt nivå. Mer defi- nitive svar på hvordan velferdsordninger påvirker utfallet av etableringsfa- sen, vil kreve grundigere studier av de enkelte land. Siste halvdel av artikkelen er et bidrag til en slik analyse for Norges del, i forhold til over- gangen fra foreldrehjemmet og inn i egen husholdning.

Unge nordmenn etablerer seg i egne husholdninger i første halvdel av tyveårene – en tidlig utflytting i europeisk sammenheng –, og de fleste ser ut til å klare overgangen uten å få det altfor vanskelig økonomisk. En viktig del av forklaringen er den lave arbeidsledigheten blant unge i Norge sam- menliknet med situasjonen i mange av de andre europeiske landene (Ham- mer og Julkunen 2003). Videre har analysen over vist at de unge får hjelp både fra staten og fra foreldrene. Ulike offentlige ordninger gir støtte til livs- opphold for personer som ikke er fullt etablert på arbeidsmarkedet – stu- denter lever av studielån og studiestipend, og arbeidsledige og arbeidsuføre mottar trygd eller sosialhjelp. Samtidig er det tydelig at den offentlige for- sørgingen ikke har fjernet foreldrenes følelse av ansvar overfor barna. En god del av de unge får økonomisk assistanse fra foreldrene, særlig i den før- ste tiden etter at de har flyttet hjemmefra, i forbindelse med utdanning, eller dersom de får økonomiske vanskeligheter. Til slutt styrker mange unge muligheten for å klare seg økonomisk i egen husholdning ved å flytte sam- men med en partner. Blant norske tyveåringer dreier dette seg i flertallet av tilfellene om samboerforhold. Den samfunnsmessige aksepten av denne samlivsformen er også et bidrag til den tidlige utflyttingen i Norge.

Noter

1. Esping-Andersens typologi har blitt kritisert for å ikke inkludere en historisk dimensjon der muligheten er til stede for at en gruppe velferdsstater som i dag har relativt like vel- ferdssystemer, ikke nødvendigvis vil fortsette å likne hverandre i påfølgende år. Tilfeller av endringer i fortiden og utsikten til endringer i framtiden tones i stedet ned (debatten opp- summeres i Matznetter 2001).
2. Hvis vi bare ser på de som har en høyere utdanningsgrad, eller som holder på å ta høyere utdanning (N 198), stiger prosentene til 21 for mye støtte og 44 for noe støtte.

Litteratur

- Annaniassen, E. (2001). Nordic housing policy: A Scandinavian model or national solutions? I: Eriksen, J., L. Gulbrandsen og C. Koren (red.). *Increasing Social Inequality – From a Uniform to a Fragmented Social Policy?* Rapport 5/01. Oslo: NOVA.
- Bergqvist, C. (1999). Childcare and Parental Leave Models. I: Bergqvist, C. mfl. (red.). *Equal Democracies? Gender and Politics in the Nordic Countries*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Chappell, N. og A. Blandford (1991). Informal and formal care: exploring the complementarity. *Ageing and Society*, 11:299–317.
- Cordón, J.A.F. (1997). Youth Residential Independence and Autonomy. A Comparative Study. *Journal of Family Issues*, 18:576–607.
- Daly, M. (2000). A Fine Balance. Women's Labor Market Participation in International Comparison. I: Scharpf, F.W. og V.A. Schmidt (red.). *Welfare and Work in the Open Economy. Vol. 2: Diverse Responses to Common Challenges*. Oxford: Oxford University Press.
- Daatland, S.O. (1990). What are families for? On family solidarity and preference for help. *Ageing and Society*, 10:1–15.
- Edgar, B., J. Doherty og H. Meert (2002). *Access to Housing. Homelessness and Vulnerability in Europe*. Bristol: Policy Press.
- Ellingsæter, A.L. (2000). Scandinavian Transformations: Labour Markets, Politics and Gender Divisions. *Economic and Industrial Democracy*, 21:335–359.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Esping-Andersen, G. (1998). The Three Political Economies of the Welfare State. I: O'Connor, J.S. og G. Olsen (red.). *Power Resources Theory and the Welfare State. A Critical Approach*. Toronto: University of Toronto Press.
- Esping-Andersen, G. (1999). The Household Economy. I: *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.
- Esping-Andersen, G. (2002). A Child-Centred Social Investment Strategy. I: *Why we need a New Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.
- Finch, J. (1989). *Family obligations and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Furlong, A. og F. Cartmel (1997). *Young People and Social Change. Individualization and risk in late modernity*. Buckingham/Philadelphia: Open University Press.
- Gallie, D. og S. Paugam (2000). The Experience of Unemployment in Europe: The Debate. I: Gallie, D. og S. Paugam (red.). *Welfare Regimes and the Experience of Unemployment in Europe*. Oxford: Oxford University Press.

- Gulbrandsen, L. (2002). Aldri har det vært så ille som akkurat nå. Om norsk ungdoms utflytting fra barndomshjemmet og etablering i egen bolig. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 2:33–50.
- Hammer, T. og I. Julkunen (2003). Surviving Unemployment: A Question of Money or Families? I: Hammer, T. (red.). *Youth Unemployment and Social Exclusion in Europe: A Comparative Study*. Bristol: Policy Press.
- Harloe, M. (1995). *The People's Home? Social Rented Housing in Europe & America*. Oxford: Blackwell.
- Hellevik, T. og Å. Langsether (2001). *The Middle-aged Generation: Giving and Receiving in a Life Course and Generational Perspective*. Paper presentert på den Europeiske Sosiologforeningens konferanse i Helsinki 28. august–1. september.
- Holdsworth, C. (2000). Leaving Home in Britain and Spain. *European Sociological Review*, 16:201–222.
- Iacovou, M. og R. Berthoud (2001). *Young People's Lives: a Map of Europe*. Colchester: University of Essex, Institute for Social and Economic Research.
- Jones, G. (1995). *Leaving Home*. Buckingham/Philadelphia: Open University Press.
- Kemp, P. (1990). Income-related Assistance with Housing Costs: A Cross-national Comparison. *Urban Studies*, 27:795–808.
- Künemund, H. og M. Rein (1999). There is more to receiving than needing: theoretical arguments and empirical explorations of crowding in and crowding out. *Ageing and Society*, 19:93–121.
- Lewis, J. (1992). Gender and the Development of Welfare Regimes. *Journal of European Social Policy*, 2:159–173.
- Marshall, T.H. (1970). *Social Policy in the Twentieth Century*. London: Hutchinson & Co.
- Matznetter, W. (2000). *Familialism and Housing Policy in the Conservative Welfare State*. Paper presentert på the European Network for Housing Research konferanse i Gävle 26.–30. juni.
- Matznetter, W. (2001). *Housing Classes and Welfare Regimes*. Paper presentert på the Housing Studies Association konferanse i Cardiff 4.–5. September.
- Millar, J. og A. Warman (1996). *Family Obligations in Europe*. London: Family Policy Studies Centre.
- Murie, A. (1994). *Cities and Housing after the Welfare State*. Essay fra gjesteprofessor ved Amsterdam study centre for the Metropolitan Environment.
- NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet*.
- NOU 1999: 33 *Nyttige lærepenger – om utdanningsfinansieringen gjennom Lånekassen*.
- O'Connor, J.S., A.S. Orloff og S. Shaver (1999). *States, Markets, Families. Gender, Liberalism and Social Policy in Australia, Canada, Great Britain and the United States*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Orloff, A.S. (1993). Gender and the Social Rights of Citizenship: The Comparative Analysis of Gender Relations and Welfare States. *American Sociological Review*, 58:303–328.
- Sgritta, G.B. (2003). *Family and Welfare Systems in the Transition to Adulthood: An Emblematic Case Study*. ÖIF-Materialiensammling Heft 16:59–86.
- Texmon, I. (1996). På egne ben – Flytting fra foreldrehjemmet. I: Brandth, B. og K. Moxnes (red.). *Familie for tiden. Stabilitet og forandring*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Torgersen, U. (1987). Housing: The Wobbly Pillar under the Welfare State. I: Turner, B., J. Kemeny og L.J. Lundqvist (red.). *Between State and Market: Housing in the Post-Industrial Era*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Vogel, J. (2003). *European Welfare Regimes and the Transition to Adulthood: A Comparative and Longitudinal Perspective*. ÖIF-Materialiensammling Heft 16:125–142.

English summary

Welfare regimes and young people's attainment of residential independence

The European welfare states differ in their distribution of provision between state, market and the family, with the Nordic states supplying state benefits and services to the greatest extent, the UK relying on market solutions, and Continental Europe leaning on the family. Southern Europe stands out as particularly familialistic. This pattern holds true for three of four domains relevant to young people – unemployment, childcare and education. For the fourth domain – housing – obvious regime clusters do not appear to crystallize, but rather country specific combinations of housing policies in different spheres. Whether the young rely on the state, the family or the market for support will have consequences for their transition to adulthood, not least the attainment of residential independence. Young Norwegians move out of the parental home and into independent households in the first half of their twenties – an early exit in a European context. Furthermore, most seem to accomplish this transition without overwhelming financial difficulties. In Norway there is a low unemployment rate among young people compared to many other European states. A further explanation for the favorable circumstances seems to be a combination of extensive state provision, together with some assistance from the family. Additionally the young fend for themselves by pooling their resources through co-habitation.